

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет музичного мистецтва
Кафедра естрадної музики

дипломна робота

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на тему:

**ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКІ АСПЕКТИ ФОРТЕПІАННОЇ ТВОРЧОСТІ
МОРИСА РАВЕЛЯ**

Виконала:
здобувач ІV курсу
спеціалізації "Фортепіано"
Прокопчук Олександра

Науковий керівник –
кандидат
педагогічних наук, доцент
Цюлюпа Н. Л

Рівне – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ МОРИСА РАВЕЛЯ	
1.1. Моріс Равель у контексті музичної культури ХХ століття.....	6
1.2. Сильові риси творчості: від імпресіонізму до неокласицизму.....	12
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	16
РОЗДІЛ ІІ. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ МОРИСА РАВЕЛЯ: ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКІ АСПЕКТИ	
2.1. Фортепіанна спадщина Моріса Равеля: техніка, стиль і емоційний зміст.....	18
2.2. Виконавські виклики у творах Равеля: аналіз технічних особливостей.....	25
2.3. Роль динаміки, тембру та артикуляції у створенні художнього образу.....	30
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	37
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

Актуальність теми. Фортепіанна творчість Моріса Равеля посідає особливе місце у світовій музичній культурі ХХ століття, адже поєднує в собі витончений мелодизм, складні ритмічні структури та інноваційні гармонічні рішення. Равель створив унікальні твори, які вимагають від виконавців високої технічної майстерності та глибокого художнього розуміння. Такі твори, як "Гра води", "Нічний Гаспар", "Відображення" та "Гробниця Куперена" стали своєрідним викликом для піаністів, оскільки містять новаторські технічні прийоми, оркестрову фактуру та багатошарові звукові ефекти.

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою вивчення художньо-виконавських підходів до інтерпретації фортепіанних творів Равеля, які залишаються складними для сучасних виконавців навіть через століття після їх написання. Багато аспектів його музики досі не отримали належного висвітлення у виконавській практиці, що створює труднощі для піаністів у процесі підготовки до виконання цих творів. Зокрема, це стосується використання динамічних контрастів, тонкої педалізації та індивідуального підходу до тембрових нюансів.

Дослідження художньо-виконавських аспектів творчості Равеля є важливим і для музичної педагогіки. Його твори є невід'ємною частиною репертуару піаністів усього світу, а тому розробка методичних рекомендацій щодо їх виконання сприятиме вдосконаленню педагогічного процесу у музичних навчальних закладах. Аналіз виконавських інтерпретацій цих творів допоможе молодим музикантам глибше зрозуміти стиль композитора та розкрити творчий потенціал у власному виконанні.

Таким чином, дослідження художньо-виконавських аспектів фортепіанної музики Моріса Равеля є надзвичайно актуальним як для розвитку сучасної виконавської практики, так і для розширення теоретичних знань про особливості музичного стилю композитора.

Матеріали дослідження - історична, культурологічна, психолого-педагогічна, мистецтвознавча, методична література.

Метою роботи є аналіз художньо-виконавських особливостей фортепіанної творчості Моріса Равеля та розробка рекомендацій для інтерпретації його творів у сучасній виконавській практиці.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено наступні **завдання:**

- проаналізувати стильові та жанрові особливості фортепіанних творів Равеля;
- дослідити технічні та художні труднощі, які виникають при виконанні фортепіанних творів М. Равеля;
- визначити основні принципи інтерпретації, зокрема динамічні, темброві та агогічні аспекти;
- порівняти різні виконавські підходи та інтерпретації фортепіанних творів композитора.

Об'єкт дослідження - фортепіанна творчість Моріса Равеля.

Предмет дослідження - художньо-виконавські особливості та інтерпретаційні підходи до виконання фортепіанних творів Моріса Равеля.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять наукові праці, присвячені проблемам інтерпретації творів М. Равеля (В. Клименко, А. Марушко, В. Жаркова та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у дослідженні використано комплекс взаємоузгоджених методів, а саме:

теоретичні - аналіз, систематизація,
методи синтезу та узагальнення.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів:

полягає в комплексному аналізі художньо-виконавських аспектів фортепіанної творчості Моріса Равеля з урахуванням сучасних інтерпретаційних тенденцій.

У дослідженні

узагальнено:

- відомості про художньо-виконавські особливості фортепіанної спадщини Моріса Равеля;

систематизовано:

- виконавські прийоми, необхідні для подолання технічних та художніх складнощів у фортепіанних творах Моріса Равеля;

розроблено:

- методичні рекомендації для піаністів, які можуть бути використані у педагогічній практиці та концертній діяльності, що сприятиме вдосконаленню виконавської майстерності та розширенню репертуару сучасних музикантів.

Практичне значення роботи. Результати дослідження сприятимуть вдосконаленню виконавської техніки, покращенню художньої інтерпретації складних творів Равеля, а також розширенню репертуару піаністів, зокрема у підготовці до конкурсів та концертних виступів. Крім того, матеріали роботи можуть бути корисними для музикознавців при вивченні стилістичних особливостей фортепіанної музики ХХ століття.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел.

Повний обсяг роботи складає 43 сторінки, з них 39 сторінок основного тексту. Список використаних джерел становить 35 найменувань.

РОЗДІЛ I

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ МОРІСА РАВЕЛЯ

1.1. Моріс Равель у контексті музичної культури XX століття.

Моріс Равель (1875–1937) — французький композитор, чия музика стала невід'ємною частиною світової музичної спадщини XX століття. Він був представником пізнього імпресіонізму та неокласицизму, а в останні роки свого життя — еkleктики та кіномузики, водночас відзначаючись глибоким впливом народної музики та інших культурних традицій. Вклад Равеля у розвиток музичної культури є значним і багатограним, що робить його творчість однією з найбільш актуальних і впливових в історії музики XX століття.

Сонячне мистецтво Равеля на тлі різноманітних модерністських творчих напрямів у художній культурі Франції (конструктивізм, сюрреалізм, кубізм тощо) вирізнялося оптимістичністю та класичною ясністю. Композитор перебував на межі двох епох і своєю творчістю багато в чому поєднував історично різні художні напрями. Захоплення творами французьких клавесиністів, зокрема Купереном, проявилось у використанні Равелем прийомів барокової техніки письма та жанрів, характерних для тієї епохи (сарбанда тощо). Водночас у його творах іноді можна почути майже моцартівський світ мрійливості, ніжності, витонченості та краси, що дозволяє порівнювати обох композиторів [4].

У музичному стилі Равеля знайшли подальший розвиток нові імпресіоністичні музичні засоби, відкриті Дебюссі, попри всі відмінності їхньої творчої манери. Найхарактерніша та найяскравіша риса творчості Равеля — дивовижне поєднання логіки, структурованості, інтелекту - з теплотою, натхненням, що перегукується з духом французького класицизму. Моріс Равель був наполовину іспанського походження, що пізніше відбилося в його творчості.

У перші роки після закінчення Паризької консерваторії Равель створив свої видатні твори: «Іспанська рапсодія», фортепіанний цикл «Нічний Гаспар» та балет «Дафніс і Хлоя». Згаданий нами балет «Дафніс і Хлоя» (1912) є першим і найвизначнішим твором нової французької балетної музики. Равель визначив свій балет як «хореографічну симфонію у трьох частинах». Він прагнув до особливої яскравості оркестрової палітри, вперше використавши хор без слів. На основі цього балету композитор створив дві симфонічні сюїти, які здобули велику популярність.

Після демобілізації з армії по завершенні Першої світової війни, Равель створив свої найвидатніші твори: хореографічну поему «Вальс», оперу «Дитя і чари», знамените «Болеро» для оркестру та рапсодію «Циганка» для скрипки з оркестром.

Музична мова багатьох творів Равеля пов'язана з іспанською культурою: «Іспанська година», «Іспанська рапсодія», «Болеро». Композитора завжди приваблювала країна Басків — батьківщина його матері. Там він черпав духовні сили та знаходив імпульси для творчості. Равель, молодший сучасник Дебюссі, продовжував розвивати музично-імпресіоністичні тенденції: він збагатив музичну мову яскравими та витонченими гармоніями. Як і Дебюссі, він багато писав для фортепіано, створивши власний особливий піаністичний стиль.

Останні значущі твори Равеля, зокрема «Три пісні Дон Кіхота до Дульсінеї», були створені для фільму «Дон Кіхот», в головній ролі якого виступав Федір Іванович Шаляпін. [1]

Равель став одним із найбільш виразних представників французької музичної школи, яка в той час перебувала під впливом імпресіонізму. Однак його композиторська манера виявляється значно технічнішою та витонченішою порівняно з іншими представниками цієї течії. Равель володів неймовірною майстерністю в роботі з оркестром і звуковими

ефектами, що дозволяло йому досягати нових рівнів звукової динаміки та кольору.

Однією з особливостей його музики було надзвичайне увага до форми та точності виконання. Він створював складні, багаточастинні твори, що відзначались високою технічною вимогливістю. Наприклад, його фортепіанна творчість потребує від виконавців не лише відмінної техніки, а й глибокого розуміння тембрових і динамічних нюансів, що робить виконання цих творів надзвичайно складним і виразним.

Равель також відзначався великою відданістю традиціям класичної музики, що проявлялось у його поверненні до старовинних форм і жанрів. Наприклад, його неокласичні твори, такі як "Танці на воді", "Благородні і сентиментальні вальси", демонструють нове осмислення класичних музичних форм у контексті сучасних технічних та емоційних запитів..

У контексті музичної культури ХХ століття, Равель був одним із найбільших новаторів і вдало поєднав у своїй творчості традиційні елементи та інноваційні тенденції, впливаючи на розвиток музики не тільки у Франції, але й у всьому світі. Його твори, незважаючи на складність виконання, стали основою для нових напрямів у музиці та вплинули на смаки композиторів, виконавців і слухачів у наступні десятиліття.

Моріс Равель був не лише видатним композитором, але й глибоким інтелектуалом, який прагнув поєднати емоційну глибину з технічною майстерністю. Він не відмовлявся від класичних музичних форм, однак його інтерпретація цих форм була надзвичайно індивідуальною. Наприклад, у його відомому оркестровому творі "Болеро" (1928), який є одним з найбільш популярних і виконуваних творів композитора, Равель застосував просту, але надзвичайно ефективну ідею поступового наростання динаміки, що створює унікальний ефект напруги та емоційної інтенсивності.

Равель активно працював і в жанрі фортепіанної музики, де він досяг не менш вражаючих результатів. У творах, таких як "Гра води" (1901), "Гаспар де ла Нуй" (1908), композитор застосував різноманітні технічні засоби, які передавали особливі настрої та образи через звукові кольори. Водночас, він поєднував складні гармонії, вишукані ритмічні структури та оркестрові ефекти, що робило його фортепіанну музику надзвичайно вимогливою для виконавців. Це ставало викликом для піаністів і одночасно приводило до нових досягнень у техніці гри на інструменті [7].

Важливим аспектом творчості Равеля є його взаємодія з іншими культурними течіями. Він активно досліджував музику різних народів, зокрема іспанську, італійську та східну. Він захоплювався іспанською музикою, що проявляється в численних творах, таких як "Іспанські рапсодії" та "Іспанська серенада". У своїх творах Равель використовував елементи фламенко, середземноморських ритмів і музичних мотивів, що дозволяло створювати екзотичні та емоційно насичені композиції. Таким чином, його творчість була відкрита для нових впливів, що дозволяло створювати музику, яка була водночас універсальною і глибоко індивідуальною

Крім того, важливою особливістю творчості Равеля є його вміння перетворювати традиційні техніки в нові виразні форми. Наприклад, у творах на основі танців, таких як "Шахразада" (1903), композитор поєднує елементи народної та класичної музики, створюючи таким чином багатогранну, емоційно насичену атмосферу, що відображає красу і загадковість Сходу.

Равель також став одним з основних представників французького неокласицизму, зокрема в його творах пізнього періоду. Він повертався до стародавніх форм, таких як контрапункт, соната та варіації, однак трактував їх через призму сучасної музичної мови. Це можна побачити у творах, таких

як "Концерт для фортепіано з оркестром" (1931), де він застосував чітку форму класичного концерту, але з використанням більш сучасних гармонічних і ритмічних інновацій.

Вплив Равеля на музику XX століття не можна переоцінити. Його твори стали важливим етапом у розвитку музичного стилю модернізму і значно вплинули на подальший розвиток музики, особливо у контексті вивчення музичних ефектів, оркестрових текстур і фортепіанної техніки. Багато його ідей і принципів були успадковані та адаптовані наступними поколіннями композиторів. Равель зміг поєднати складні гармонії з ритмічною легкістю, що дозволяло йому створювати нові форми звукових світів. Його інноваційне використання оркестровки, що поєднувала прозорість з надзвичайним багатоголоссям, стало зразком для багатьох композиторів, які працювали в стилістиці неокласицизму та авангарду [9].

Моріс Равель займає важливе місце в історії музики XX-XXI століття, і його творчість є ключовою в контексті розвитку музичних течій цього періоду. Як представник пізнього імпресіонізму та неокласицизму, він втілює етапи музичного модернізму, зокрема через своє новаторське використання оркестровки, структури та інтерпретацію традиційних форм.

Равель був частиною французької музичної школи, яка, зокрема, під впливом імпресіонізму (взірець якого уособлює Клод Дебюсі), зробила значний вклад у перехід від романтизму до більш тонких, емоційно насичених, але в той же час технічно витончених звукових світів. Водночас Равель відрізнявся від своїх сучасників своєю схильністю до більш чіткої форми та оркестрової майстерності. Його композиторська манера була технічно витонченою, з акцентом на колорит звуку та точність виконання, що відзначалося, наприклад, у таких творах, як "Болеро" та "Гаспар де ла Нуй". Ці композиції не лише є технічним викликом для виконавців, але й

демонструють вміння Равеля поєднувати складні гармонії з ритмічною легкістю.

Однією з особливостей творчості Равеля є його здатність поєднувати елементи народної музики з сучасними тенденціями. Наприклад, у його "Іспанських рапсодіях" можна почути відголоски іспанських фольклорних мотивів, а також різноманітні експерименти зі звуками, що дозволяють створювати незвичайні текстури та кольори. Равель активно черпав натхнення з народної музики, зокрема іспанської та східної, і впроваджував ці елементи в свої твори, створюючи композиції з виразними та екзотичними звучаннями.

Ще одна важлива риса творчості Равеля — це його реакція на соціальні та культурні зміни в період між двома світовими війнами. Як представник неокласицизму, він звертався до класичних форм і жанрів, але адаптував їх до сучасних вимог. Його неокласичні твори, такі як "Танці на воді", відображають його прагнення повернутися до витоків класичної музики, однак через призму нового світосприйняття. Равель адаптував та переосмислював старовинні форми, такі як варіації або контрапункт, поєднуючи їх з сучасними техніками, такими як новаторське використання ритмічних та гармонічних елементів.

Моріс Равель також відіграв ключову роль у розвитку техніки гри на фортепіано та оркестровки в ХХ столітті. Його творчість надихала не тільки композиторів, а й виконавців, оскільки він створював музичні твори, що вимагали надзвичайної технічної майстерності та точності у виконанні. Наприклад, фортепіанний цикл "Гаспар де ла Нуй" і оркестрове "Болеро" стали зразками композицій, які поєднували складність технічної реалізації з емоційною глибиною.

Загалом, Равель був однією з найважливіших фігур музичної культури ХХ століття, який вмів поєднувати традиційні елементи з інноваційними підходами, що дозволило йому створити музику, яка мала широкий вплив на наступні покоління композиторів, а також на розвиток оркестрової та фортепіанної техніки [10].

1.2. Стильові риси творчості: від імпресіонізму до неокласицизму.

Моріс Равель як один із найвизначніших композиторів Франції ХХ століття, посідає особливе місце у світовій музичній культурі. Його творчість вирізняється багатством музичних образів, витонченою технікою та унікальним поєднанням стилістичних напрямів. Равель став майстром оркестрової та фортепіанної музики, об'єднавши в своїй творчості імпресіоністичні, неокласичні, джазові та народні елементи, що надає його музиці надзвичайну різноманітність. Цей композитор створив світ, де класичні форми переплітаються із сучасними музичними тенденціями, створюючи нове, неповторне звучання.

Ранній період: формування імпресіоністичного стилю

У свої ранні роки Равель зазнав значного впливу імпресіонізму, хоча він сам ніколи повністю не ідентифікував себе з цим напрямом. Одним із найяскравіших прикладів його раннього стилю є "Павана для померлої інфанти" (1899), де він використовує м'які, прозорі гармонії та плавні мелодійні лінії. Цей твір демонструє схильність композитора до створення елегантного настрою за допомогою простих, але виразних засобів.

У 1903 році Равель написав цикл пісень для голосу з оркестром «Шахерезада» на слова Трістана Клінгсора. У ньому, як визнавав сам композитор: «досить помітний щонайменше духовний вплив Дебюссі. В ньому я підкорився чарівності Сходу, яка ще в дитинстві глибоко захопила мене...».

Подальший розвиток імпресіоністичних технік можна побачити в циклі "Відображення" ("Miroirs", 1905), який складається з п'яти п'єс, кожна з яких передає специфічний настрій і атмосферу. Наприклад, у музичному творі "Гра води" ("Jeux d'eau"), що є частиною цього циклу, Равель використовує складні гармонійні структури та арпеджіо, щоб відтворити мерехтіння води. Усі ці засоби втілюють сутність імпресіоністичного стилю, де головним завданням є передача миттєвих вражень та емоцій.

З 1905 по 1908 рік Моріс Равель створив сонатину для фортепіано, надзвичайно цікавий твір, «Нічні привиди», «Природні історії», «Іспанську рапсодію», «Іспанську годину», «Матінку гуску», кілька невеликих творів і, в тому числі, ретельно оброблену замальовку «Потоплений дзвін».

Особливий інтерес становить твір "Гаспар де ла Нуї" (1908), який є кульмінацією його імпресіоністичних пошуків. Цей триптих написаний на вірші Алоїзіуса Бертрана та вирізняється не тільки своєю складністю, а й символічним змістом. "Гаспар де ла Нуї" містить три частини: "Ондіна" (Ondine), "Повішений" (Le Gibet) та "Скаредний Гаспар" (Scarbo). Кожна частина відрізняється складною фактурою, широким використанням хроматики та багатими орнаментами, що робить твір справжнім викликом для виконавців [8].

Середній період: жанрові експерименти та ритмічні інновації.

У 1910-х роках Равель починає експериментувати з новими музичними формами та жанрами, поступово відходячи від суто імпресіоністичних засобів вираження. Він звертається до фольклору та народних мотивів, які відображають його інтерес до музики Іспанії. Це простежується у таких творах, як "Іспанська рапсодія" (1907) та "Болеро" (1928). Останній твір став одним із найпопулярніших у його доробку, де використано принцип остинато, що постійно повторюється, та мінімальні зміни тембрової палітри.

Одним із найвизначніших творів цього періоду є фортепіанний цикл "Танці на воді" (1912), який включає в себе шість танцювальних номерів. У цих мініатюрах композитор поєднує елементи бароко, класицизму та романтизму з модерністськими засобами, створюючи яскраву стилізацію традиційних танцювальних форм.

Особливу увагу варто звернути на твір "Дитя і чари" (1925), що є оперою-фантазією на лібрето Колетт. Цей твір є яскравим прикладом синтезу театрального мистецтва та музичної експресії, де Равель використовує різноманітні жанрові форми — від оперної арії до джазових ритмів.

Пізній період: неокласицизм і нові форми

У 1920-х і 1930-х роках творчість Равеля поступово еволюціонує в бік неокласицизму. Цей період його творчості відзначається прагненням до структурованості та гармонійної ясності, що характерно для класичних форм. Прикладом цього є "Концерт для лівої руки з оркестром" (1931), написаний для піаніста Поля Вітгенштейна, який втратив праву руку під час Першої світової війни. У цьому творі Равель досягає вражаючої багаточаровості звучання, створюючи ілюзію гри обома руками завдяки складній фактурі.

Не менш важливим є "Концерт для фортепіано з оркестром G-dur" (1931), який демонструє вплив джазу та американської музики. У ньому відчутний діалог між фортепіано та оркестром, що додає твору характерного динамізму і ритмічної енергії. Цей концерт вирізняється яскравими оркестровими барвами та експресивними мелодіями, що створюють враження неповторної легкості та грації.

Роль народної музики та впливи джазу

Равель завжди цікавився народною музикою, що відбилося в його творчості. Він активно використовував елементи фольклору не тільки французького, але й іспанського, єврейського та африканського походження.

У своєму творі "Циганка" (1924) для скрипки та фортепіано композитор створює вражаючий образ ромської музики, використовуючи віртуозну техніку та яскраву ритміку.

Також варто зазначити вплив джазу на його пізні твори. Це можна побачити у "Дитячому альбомі" ("Ma Mère l'Oye", 1908–1910), де використано джазові ритми та гармонії, що були новаторськими для того часу. Джазові елементи додають його музиці характерного драйву та експресії [11].

Взаємодія стилів: синтез традицій і новаторства

Стильова еволюція Равеля є прикладом унікального синтезу імпресіонізму, неокласицизму та модернізму. Він гармонійно поєднував традиційні форми з новаторськими елементами, що відображало його прагнення до створення нової музичної мови. Для Равеля було важливим зберігати баланс між технічною майстерністю та емоційною виразністю, що робить його музику доступною та зрозумілою для широкої аудиторії, але водночас глибокою та складною для професійного аналізу.

Його композиторська спадщина залишається невичерпним джерелом натхнення для сучасних музикантів і композиторів. Равель завжди прагнув до досконалості у своїй творчості, і саме це робить його музику вічною. Його твори досі залишаються актуальними на концертних майданчиках усього світу, продовжуючи захоплювати слухачів своєю красою та глибиною.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

У першому розділі роботи було здійснено аналіз основних стилєвих аспектів творчості Моріса Равеля, зокрема його місця в контексті музичної культури ХХ століття та еволюції його творчих пошуків. Равель, як представник музичного імпресіонізму, разом з Клодом Дебюсі створив нові напрямки у музичній естетиці, що суттєво відрізнялися від класичних традицій. Однак у його музиці не спостерігається одноманітного підходу до стилю, і саме ця багатогранність визначає його унікальність як композитора.

Моріс Равель став частиною не тільки французької, але й загальноєвропейської музичної традиції, поєднуючи елементи національних стилів з європейськими тенденціями модернізму. У своїй творчості він активно використовував досягнення попередніх етапів музичної історії, одночасно привносячи в них власні інновації. Його музика органічно поєднує імпресіоністичні прийоми, такі як нестандартне використання тембрів і гармоній, з більш структурованими і технічно точними елементами неокласицизму.

Перші твори Равеля, зокрема фортепіанні п'єси, позначені глибоким впливом імпресіоністичного напрямку. Мелодії, що часто не мають чітко визначеного кінця, і ритмічні структури, що витікають з музичних образів природи, а також нестандартне використання гармонії і тембрових ефектів, свідчать про пошук нового звучання, в основі якого лежить прагнення передати кольори, настрої і невловимі відтінки дійсності. Проте, на відміну від деяких його сучасників, Равель уникає надмірної абстракції й експресії, прагнучи до ясності і злагодженості.

Водночас, протягом свого творчого шляху композитор зробив поступовий перехід до неокласицизму, що проявляється в його пізніших творах, зокрема у фортепіанних концертах. У цих композиціях чітко простежуються риси, властиві класичним формам: витонченість, ясність і відчуття балансу. Однак Равель при цьому зберігає свою індивідуальність,

розширюючи можливості звукової палітри та створюючи новаторські прийоми в оркестровці та фортепіанній техніці.

Музика Равеля відзначається величезною різноманітністю стилістичних елементів, від імпресіоністичних ідей "враження" до чітко структурованих форм неокласицизму. Цей перехід від вільних, флюїдних форм до більш строгих і класичних структур демонструє глибину і багатогранність музичного світу Равеля. Він став важливим мостом між двома століттями, зумівши поєднати старі традиції з інноваціями модернізму. Творчість Моріса Равеля є важливим етапом у розвитку фортепіанної музики ХХ століття, а його стильова еволюція є свідченням постійного пошуку нових виражальних можливостей у поєднанні з класичними основами музичної культури.

РОЗДІЛ II

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ

МОРИСА РАВЕЛЯ: ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКІ АСПЕКТИ

2.1. Фортепіанна спадщина Моріса Равеля: техніка, стиль і емоційний зміст.

Фортепіанна музика Моріса Равеля є однією з найбільш важливих і вражаючих складових його творчості. Композитор відомий своєю винятковою технікою оркестровки, яка знайшла своє відображення і у фортепіанній музиці, де він застосовував складні темброві варіації і незвичні ритмічні структури. Вивчення фортепіанних творів Равеля дозволяє краще зрозуміти його унікальний стиль і здатність поєднувати традиції класичної музики з новаторськими підходами модернізму та імпресіонізму.

Перші твори для фортепіано Моріс Равель написав у 1895 році, це «Античний менует» та «Хабанера». «Хабанера» - це твір для двох фортепіано, згодом цей твір був оркестрований та використаний композитором в «Іспанській рапсодії» - це своєрідний, можливо навіть унікальний зразок, у якому вже з першої сторінки відчувається великий майстер. Цей прекрасний твір, що вражає своєю красою, скидається на пророцтво, яке несе в собі певність, віру в те, що воно збудиться. «Тверді й замкнуті» акорди, що поступово виявляють природу легкої й ніжної мелодії, настійлива середня педаль, об яку розбивається порив ритму, створюючи райдужний вибух гармоній у поєднанні з невблаганним «до-діез», який підтримує їх, несподівана логіка каденцій, пройнятих вичікуванням, а потім сентиментальна й водночас суха музика – вся ця чарівність, всі компоненти цього твору стали мов би прологом мотивів багатьох наступних творів. Усі привілеї мистецтва проявляються тут у первісному сяйві й недоторканій свіжості його краси й зброї, наче досконалий метелик, що тільки-но вилетів з лялечки».

Зовсім іншим є «Античний менует», який по-своєму, легко й водночас блискуче продовжує тему конфлікту між схоластичною суворістю й сміливим пошуком. У цьому творі, що має парадоксальну назву, звучать мотиви протиборства між канонами й сміливою новизною, які автор намагається примирити в єдності ясної форми. Цей твір має присвяту, в якій композитор не без гумору писав, що дарує «цей трохи ретроградний твір» своєму старому вчителю Анрі Гізу. В цьому творі учень жонглює усталеними формами, як вправний майстер. Академічна елегантність, ледь-ледь забарвлена архаїзмом, залежить від трохи «терпких» дисонансів- септакордів і нонакордів. Їхнє пом'якшене звучання можна почути в сонатині 1905 року.

У 1899 році Равель написав ще один чудовий твір для фортепіано під назвою «Павана на смерть інфанти», який здобув авторові визнання в солоних і захоплення панянок, що так-сяк вмiли грати на фортепіано. Ця п'єса мала велику популярність серед загалу шанувальників музики, але сам композитор згодом дуже критично висловлювався про «убогість форми та надто явний вплив Шабріє». На жаль, наслідування Шабріє та Форе аж ніяк не виявило в цьому творі, як це було в інших композиціях Равеля, його індивідуальних особливостей.

Найбільше імпонували творчій манері Равеля стиль і структура «Павани на смерть інфанти», її вдала оркестровка, що підкреслює деяку монотонну граціозність. Назва цього твору, його тематична спрямованість полонили й примусили мріяти багатьох шанувальників музики та критиків.

У 1905 році Моріс Равель написав сонатину спеціально до конкурсу, оголошеного одним музичним журналом. Цей емоційний та меланхолійний твір дуже швидко здобув і у виконавців, і в шанувальників музики набагато більшу популярність ніж «Павана на смерть інфанти». У пристрасному пориві першої частини, ніжній граціозності менуету, в якому бринить пекуча туга за батьківщиною, іскристій палкості фіналу виразно вчуваються і молодість, і зрілість. Майже південна прозорість, лаконічний ліризм,

непідробна наївність, поривна мелодійність розповіді, якій автор знайшов чітку й стриману форму – все це робить сонатину одним з кращих творів

Два фортепіанних концерти Равеля міцно увійшли до репертуару сучасних виконавців. Сам Равель був блискучим піаністом і часто сам виконував свої твори. Фортепіанні концерти Равеля були задумані та написані одночасно, в 1931 році, але вони відрізняються не лише емоційним змістом, а й стилем. Музика концертів відображає дві сторони натури композитора, його життя, постійну внутрішню боротьбу настроїв.

Соль-мажорний концерт Равеля був задуманий у дусі концертів Моцарта і Сен-Санса, з підкресленими класичними прийомами в побудові. Цей концерт від початку до кінця пронизаний стихією танцю і є, як точно висловився видатний педагог-піаніст Г. Нейгауз, «одним з багатьох островів радості», що так часто зустрічаються у французькій музиці. Присвячений чудовій піаністці Маргариті Лонг, соль-мажорний концерт був з успіхом виконаний нею 14 січня 1932 року в Парижі під управлінням автора.

Зовсім інакше постає Равель у романтичному Концерті для лівої руки. «Жодна сторінка в його творах не знає таких душевних терзань, такої трагічної виразності... Тут Равель показує нам справжнє обличчя», — писав Г. Шпеерсон. Трагічний задум цього твору, написаного на замовлення австрійського піаніста Пауля Вітгенштайна, який втратив праву руку на війні, пов'язаний з особистими переживаннями композитора, що бачив і відчув на собі жахи війни. «Хто хоче знайти музику багату, могутню та щедрю, той знайде її у Равеля в Концерті для лівої руки» — писав А. Онеггер.

Про музику концерту Равель написав в інтерв'ю, опублікованому в газеті "Daily Telegraph": "У творах такого роду важливо, щоб музична тканина не здавалася полегшеною, а, навпаки, звучала так, ніби її виконують двома руками!". З цим завданням композитор справився

блискуче. Слухаючи музику Концерту, майже неможливо уявити собі виконання цього твору, через його складність, доступну далеко не кожному піаністу, однією лівою рукою. Відомо, що, працюючи над створенням нової фортепіанної техніки для лівої руки, Равель вивчав твори для лівої руки різних композиторів, в тому числі етюд Сен-Санса. Все це дозволило композитору створити блискучий віртуозний стиль.

Музика Концерту містить кілька образів: суворий, мужній і крихкий, ніби ліричне відкриття. У другій частині "Скерцо" суворий образ першої частини набуває джазової трансформації. Яскраві, вражаючі мелодії Концерту, невичерпна ритмічна винахідливість, блискуча оркестровка – все це приваблює виконавців і слухачів.

Одним із найвідоміших фортепіанних творів Равеля є «Гаспар де ла Нуй» (1908) — цикл із трьох п'єс, який є зразком технічної майстерності і виразності. Всі частини твору, «Ойстра», «Левітація», і «Танець мертвих» відзначаються надзвичайною складністю виконання, вимогливістю до техніки гри та виразних можливостей інструмента. «Ойстра» — перша частина циклу. Вона відзначається складною текстурою, що створює атмосферу таємничості і містичності. Виконання вимагає майстерного управління педаллю, щоб досягти необхідної прозорості звуку, що є характерним для імпресіоністичного стилю. Мелодії плинуть, і звукові кольори створюють виразне враження динамічних змін. «Левітація» — наступна частина, що демонструє майстерне володіння високим регистром, де композитор віртуозно використовує гамообразні пасажі, досягаючи чистоти інтонації, рівномірності звучання та динамічної виразності. Ця частина сповнена легкістю і простором, які ілюструють політ, досягнутий за допомогою характерних для Равеля легких, але виразних ритмічних фігур. «Танець мертвих» — заключна частина є найтемнішою і найекспресивнішою в циклі. Равель поєднує складні акценти, різноманітні темброві ефекти, що

створюють картину того, як духи мертвих танцюють у тумані. Це музичний вияв страху, який передається через драматичні зміни темпів і динаміки.

Одним з визначних творів, написаних у стилі імпресіонізму вважають фортепіанний цикл, що складається з двох частин: ««Miroirs I» і «Miroirs II». Твір написаний у період, коли Равель шукав нові шляхи вираження у використанні звукових кольорів і ритмічних структур, поєднуючи це з глибокими емоційними аспектами.

Назва «Miroirs» перекладається з французької як «Дзеркала» або «Відображення», що символізує відображення різних емоційних та природних образів у музиці. У циклі зібрані фортепіанні п'єси, які вносять досить значні зміни в гармонічну мову композитора. Цикл складається з п'яти п'єс, які написані в зовсім іншому, новому стилі – невимушено, привільно, як сама стихія. Присвяти, що їх зробив до кожної п'єси композитор, свідчать про те, що їхній задум цілком відповідав спільності інтересів і духовних запитів членів гуртка «Апашів». В цикл входять: *Noctuelles* («Нічні метелики») – найтиповіша за стилем п'єса; *Oiseaux tristes* («Сумні птахи») – намагання створити в уяві слухача образ «птахів, що дрімають, заховавшись у спекотливі години в темних нетрях лісу; *Une barque sur l'océan* («Човен в океані»); *Alborada del gracioso* («Ранкова серенада блазня») – ця п'єса відзначається віртуозністю, що вдало передає імпульсивний іспанський темперамент, шалений вогонь любовного речитативу, який уриває гру гітар. Цій чудовій п'єсі з-абезпечила подвійний успіх чудово виконана оркестровка; *La vallée des cloches* («Долина дзвонів»)

У частині ««Miroirs» I» Равель використовує темброві зміни для створення яскравих візуальних образів, таких як відображення світла і тіні на воді. Це одна з найбільш імпресіоністичних п'єс композитора, в якій використовуються швидкі арпеджіо і акордові пасажі для створення ефекту води.

«Miroirs II» демонструє більш спокійну, але глибоку атмосферу. Тут відчувається більша контрастність між м'якими, тонкими пасажами та драматичними моментами. Равель використовує густі гармонії, що додають творам емоційну насиченість, створюючи відчуття безнадії і меланхолії.

У «Відображеннях» Равель, може й не думаючи про це, поновив давню, призабуту традицію французької музики, яка прагнула насамперед до «зображення почуттів». Він намагався менше виражати в музиці стан своєї душі, найбільше показуючи інших осіб і довколишнє середовище, що породило їх. «Відображення» мають незвичайно гнучку і ясну структуру. Це до певної міри пояснюється тим, що автор вдало знайшов ритм, розширив і збагатив діапазон модуляцій. Особливо вражає смілива, по-новому побудована гармонія, що набула тут надзвичайної рельєфності й дуже своєрідної гостроти. Вона перевершила навіть незвичайну «Хабанеру» 1895 року. Усі п'єси «Відображення» нелегкі для виконання, але надзвичайно емоційні та чуттєві.

"Гра води" (1901) — одна з ранніх фортепіанних п'єс Равеля, що також містить елементи імпресіоністичної техніки. Твір побудований на сплутаних гармоніях, складних ритмах і техніках, що згодом стануть характерними для його творів пізнього періоду. В основі цієї п'єси покладено два мотиви, що виходять за рамки усталеної класичної тональності.

В «Грі води» Равель використовує характерний для імпресіонізму ефект "розпливчастості" звуків, застосовуючи різні темброві варіації. Композитор майстерно управляє зміною динаміки і використанням педалі, що дозволяє створити відчуття руху води. Гармонії твору глибоко обігруються та змінюються, відображаючи мінливість водної стихії. Виконання цієї п'єси потребує від піаніста надзвичайної чутливості до тембрових відтінків і технічної віртуозності, оскільки складні арпеджіо й акорди повинні звучати плавно і єдино.

"Танці на воді" (1929). Цей твір є частиною більш широкої жанрової палітри Равеля, де він звертається до національних і народних тем. «Танці на воді» є прикладом здатності композитора поєднувати класичні форми з елементами народних мотивів, які створюють своєрідний симбіоз класичної і фольклорної музики. У «Танцях на воді» Равель майстерно поєднує характерні народні ритми з чітко структурованими класичними формами. Тут він використовує варіаційну техніку, часто чергуючи елементи народних танців із інноваційними та модерністськими музичними рішеннями.

Композитор вдало створює образ руху води, зокрема через акценти і зміни динаміки. П'єса розвивається через спокійніші моменти, які змінюються швидшими, більш енергійними частинами, що додає динамічності.

Фортепіанний цикл «Гробниця Куперена» - данина минулому, а не музична пародія. Равель виступає у цьому творі у ролі віртуоза, що вправляється в гамах і вокалізах, причому зовні вони начебто не мають прямого відношення до п'єси, яку він скоро виконає. «Гробниця Куперена» складається з шести п'єс: «Прелюдії», «Фуги», «Форлани», «Ригодону», «Менуету» і «Токати». Всі вони за формою відповідають своїм назвам, але не були підказані творчістю французьких композиторів взагалі, чи творчістю Куперена зокрема. Правда у «Форлані» трохи помітний віддалений зв'язок з Доменіко Скарлатті. Та якщо провести паралель між центральним епізодом «Ригодону» та елегантним «Менуетом», можна було б назвати імена К. Сен-Санса й самого Равеля, Равеля – автора «Античного менуету» та сонатини.

«Гробницю Куперена» присвячено пам'яті друзів, які загинули на війні. Кожна з п'єс у своїй вишуканій щирості містить більше простоти й очарування, ніж суму. Можна подумати, що автор вважає сумними не самі по собі квіти, що прикрашають могили, а ті обставини, через які їх сюди поклали. «Гробницю Куперена» можна порівняти з прекрасним станковим живописом. Проте, цей твір посів би в творчості Равеля менше місце, якби не

зроблена композитором через два роки чудова оркестровка, що нагадує моцартівський оркестр. В ній немає нічого зайвого, вона перевершує найкращі оркестровки Равеля завдяки стрункості, суворій простоті, прозорості розмаїтих фарб і цілковитій відповідності всіх компонентів.

Фортепіанна музика Равеля відзначається великою технічною складністю, багатством тембрових відтінків і виразних засобів. Його твори демонструють віртуозність у використанні звукових кольорів, техніки педалювання, а також складних ритмічних структур. Равель залишив незабутній слід у розвитку музики ХХ століття, і його фортепіанні композиції стали важливими етапами у творчості багатьох поколінь піаністів.

2.2. Виконавські виклики у творах Равеля: аналіз технічних особливостей.

Моріс Равель — один із найвідоміших композиторів-імпресіоністів, музика якого характеризується багатю палітрою барв, складними гармонічними структурами та вишуканими тембровими ефектами. Його фортепіанні твори є не лише важливими в контексті історії музики, але й становлять серйозний виклик для виконавців завдяки своїм технічним та художнім особливостям. Розглянемо детально, які саме виконавські труднощі зустрічаються у творах Равеля та як їх подолати.

Комплексність фактури. Одна з головних виконавських проблем у творах Равеля — це насичена і багатшарова фактура. Наприклад, у таких композиціях, як "Острів радості" (L'Isle Joyeuse) чи "Альборада Ґрасіоза" (Alborada del Gracioso), фортепіанна фактура може включати одночасно кілька незалежних ліній, що вимагає від виконавця високої координації обох рук. Гра різних ритмічних малюнків вимагає досконалого володіння ритмікою та динамікою. Для подолання цієї труднощі необхідно розбивати складні фактурні елементи на окремі лінії, поступово інтегруючи їх у єдину музичну тканину.

Складні гармонії та дезакорди. Равель широко використовує складні гармонії, включаючи збільшені та зменшені септакорди, а також полігармонію. Це створює специфічні кольорові ефекти, але водночас потребує від піаніста досконалої слухової чутливості, аби не "розмивати" гармонічну прозорість твору. У фортепіанних творах Моріса Равеля можна знайти приклади дезакордів. Цей композитор активно експериментував із гармонією, створюючи унікальні звучання, що виходять за межі традиційної тональної системи. Дезакорди — це акорди, які не мають чіткого функціонального зв'язку з основною тональністю твору, і їх можна розглядати як різновид гармонічних новацій у музиці ХХ століття.

Прикладом використання дезакордів у творах Равеля є «Gaspard de la nuit» (1908). У цьому фортепіанному циклі Равель часто використовує акорди зі зміненими та додатковими звуками, що створюють відчуття нестійкості та таємничості, особливо в частинах «Ondine» та «Scarbo»; «Valse nobles et sentimentales» (1911). У цій сюїті для фортепіано та її оркестровій версії Равель застосовує акорди з нетрадиційними інтервалами, що створюють ефект спонтанності та імпресіоністичного розмивання тональності; «Le Tombeau de Couperin» (1914-1917). Тут можна знайти використання нестандартних акордів, що гармонічно не належать до основної тональності, але додають колориту та глибини звучанню.

Гармонічні особливості. Равель часто використовував дев'яті, одинадцяті та тринадцяті акорди, а також хроматичні альтерації, які розширюють традиційну гармонічну структуру. Він застосовував паралельні акорди (наприклад, квартсектакорди) та планування, що порушує класичні правила голосоведення.

Равель також експериментував із політональністю — поєднанням кількох тональностей одночасно, що може створювати ефект дезакордів. Щоб опанувати гармонічні переходи, доцільно практикувати зі сповільненим темпом, акцентуючи увагу на точному інтонуванні кожного звуку.

Раптові динамічні зміни та нюанси артикуляції. Часто у творах Равеля зустрічаються раптові динамічні контрасти, наприклад, швидкі переходи від *pianissimo* до *fortissimo*, що можна спостерігати у "Грі води" (*Jeux d'eau*). Виконавець має досягти не лише технічної вправності, але й відчуття драматичного розвитку твору. Рекомендується працювати над динамікою окремо від фактури, концентруючись на досягненні бажаних тембрових відтінків.

Педалізація. У творах Равеля педалізація відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки часто використовується для створення атмосфери, наприклад, у "Місячному світлі" (*Ondine*). Від піаніста вимагається бездоганна техніка володіння правою педаллю для того, щоб не порушувати прозорість звучання. Виконавцям варто експериментувати з різними техніками педалізації: коротка педаль для чіткого артикулювання та тривала - для створення більшої акустичної глибини.

Віртуозні пасажі. Равель часто використовує швидкі та технічно складні пасажі, що можна побачити у його "Шостій п'єсі з циклу "Відображення" (*Miroirs*), а також у "Вальсі" (*La Valse*). Віртуозні пасажі потребують ідеальної техніки пальців та високої точності. Для розвитку техніки виконання пасажів слід практикувати їх у різних ритмічних варіаціях, починаючи з повільного темпу.

Синкоповані ритми та нерегулярні акценти. Виконання творів Равеля часто ускладнюється нерегулярними ритмічними малюнками, що створюють відчуття нестабільності і підкреслюють експресію музики. Наприклад, у "Нічному Гаспарі" (*Gaspard de la nuit*) композитор застосовує складні ритмічні фігури та несподівані акценти, що вимагає від виконавця особливої уваги до метроритму. Для поліпшення ритмічної стабільності корисно використовувати метроном, починаючи з повільнішого темпу, поступово його збільшуючи.

Оркестровий підхід до фортепіанної фактури. Равель відомий своїм оркестровим мисленням, яке він переніс і на фортепіанну музику. Його твори часто сприймаються як "оркестр для одного інструмента", що вимагає від виконавця особливої майстерності в роботі з динамікою та тембрами. Наприклад, у таких творах, як "Нічний Гаспар" (Gaspard de la nuit), піаніст повинен відтворювати відтінки різних оркестрових інструментів, змінюючи характер звучання від ліричного до агресивного. Для цього корисно аналізувати оркестрові партитури Равеля та шукати паралелі з його фортепіанною музикою, що допомагає краще зрозуміти кольорові та динамічні ефекти.

Особливості фразування та легато. Фразування у творах Равеля є надзвичайно важливим елементом, оскільки саме воно надає музиці вишуканості та витонченості. Проте, часто в його творах зустрічаються складні переходи між регістрами або інтервалами, що ускладнює досягнення бездоганного легато. Яскравий приклад цього можна побачити у п'єсі "Ондін" з "Нічного Гаспара", де музика має звучати як плавний потік води.

Рекомендується відпрацьовувати довгі фрази у повільному темпі, зосереджуючись на рівномірності звучання та плавності переходів між нотами.

Використання нестандартних технік. Равель експериментує з різноманітними техніками гри на фортепіано, зокрема використанням глісандо, трелей, ритмічних акордів та репетицій. Наприклад, у "Вальсі" (La Valse), зустрічаються важкі глісандо, які вимагають від виконавця точної координації та витривалості. Для виконання глісандо та інших нестандартних технік варто використовувати спеціальні вправи, що допомагають зберегти контроль та уникнути перевтоми м'язів.

Особливості темпових змін. Равель часто включає раптові темпові зміни, від *molto vivace* до *lento* що вимагає від виконавця високої майстерності у роботі з темповими переходами. Це особливо помітно у таких

творах, як "Шибеник" (Le Gibet) з циклу "Нічний Гаспар", де стримане а темпо та повільний розвиток створюють атмосферу тривоги. Необхідно практикувати темпові зміни за допомогою метронома, щоб досягти плавності переходів та зберігати музичну цілісність.

Техніка трелі та репетиції нот. У деяких фортепіанних творах Равеля можна зустріти трелі та швидкі репетиції нот, що вимагає від піаніста високого рівня технічної підготовки. Наприклад, у "Фонтани" (Jeux d'eau) композитор використовує трелі для імітації блиску води. Для вдосконалення цієї техніки рекомендується вправлятися з трелями в різних темпах, поступово збільшуючи швидкість та контролюючи рівномірність звуку.

Арпеджіо та октавна техніка. Виконання арпеджіо та октав у творах Равеля також вимагає значної фізичної витривалості та точності. Яскравим прикладом є "Троянка" (Scarbo) з "Нічного Гаспара", де октавні пасажі мають бути виконані з високою швидкістю і силою. Для досягнення впевненості в октавній техніці та арпеджіо варто використовувати щоденні вправи на зміцнення пальців і м'язів рук, працюючи над чистотою та легкістю виконання.

Музична образність та колористика. Однією з найважливіших художніх задач при виконанні творів Равеля є передача їхньої образної змістовності та колористики. Наприклад, у "Відображенні" (Miroirs) кожен твір має свій характер та настрій, від імітації пташиного співу у "Птахах" до таємничої атмосфери "Долини дзвонів". Для досягнення виразної музичної образності необхідно детально аналізувати програмний зміст кожного твору, уявляти сцени та асоціації, що їх надихнули.

Проблеми інтерпретації: стиль та автентичність. Равель був дуже вимогливим щодо виконання своїх творів, залишаючи точні вказівки щодо динаміки, артикуляції та темпу. Проте, через це виникає питання автентичної інтерпретації, яка повинна враховувати як стильові особливості епохи, так і індивідуальні нюанси виконання. Піаністам варто звертатися до записів

самого Равеля, а також до його учнів, аби краще зрозуміти автентичне звучання його творів. Однак, не менш важливо привнести власне розуміння музики, щоб створити живу та унікальну інтерпретацію.

Твори Моріса Равеля для фортепіано — це справжній виклик для виконавців, оскільки вони вимагають не лише високої технічної майстерності, але й глибокого музичного розуміння та чуттєвості. Здатність піаніста передати багатогранність звучання, складність фактури та виразність музичних образів стає визначальним фактором у досягненні художньо цілісної інтерпретації. Вивчення та виконання фортепіанних творів Равеля можуть стати неоціненним досвідом для музиканта, що прагне підвищити свою майстерність та розширити інтерпретаційні можливості.

Загалом, твори Моріса Равеля потребують від виконавця не лише технічної майстерності, але й високого рівня музичної чуттєвості, що дозволяє передати усі тонкощі його унікальної фортепіанної мови. Успішна інтерпретація фортепіанних творів Равеля можлива лише при глибокому розумінні їх стилістичних особливостей та вдумливій роботі над технічними аспектами.

2.2. Роль динаміки, тембру та артикуляції у створенні художнього образу.

Фортепіанна музика Моріса Равеля відзначається надзвичайною багатогранністю, що досягається через майстерне використання динаміки, тембру та артикуляції. Ці елементи відіграють ключову роль у формуванні художніх образів, дозволяючи виконавцеві передати тонкі нюанси емоційного змісту, колористики та програмності його творів.

1. *Динаміка як засіб виразності.* Динаміка у творах Равеля відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки дозволяє створити багатий спектр емоційних відтінків та драматичних контрастів. Композитор часто

використовує раптові динамічні зміни — від ледве чутного *pianissimo* до потужного *fortissimo*, що підсилює виразність музичного матеріалу.

У таких творах, як "Острів радості" (*L'Isle Joyeuse*), різкі динамічні переходи створюють відчуття хвилювання та ейфорії, що відображає радісну та святкову атмосферу твору. У "Нічному Гаспарі" (*Gaspard de la nuit*) динаміка допомагає передати напруженість і драматичну напругу, особливо в "Шибенику" (*Le Gibet*), де монотонний фон *pianissimo* створює відчуття моторошної тиші.

Щоб досягти потрібного динамічного ефекту, піаністу варто особливу увагу приділити точному контролю над силою натиску клавіш, використовуючи широкий діапазон динамічних відтінків, таких як *pp*, *mf*, *ff*, і переходи між ними.

2. *Тембр: створення колористики.* Равель був відомий своєю здатністю створювати темброві ефекти на фортепіано, що часто порівнюють з оркестровим звучанням. Його твори вимагають від виконавця вміння працювати з різними регістрами та педаллю, щоб досягти багатого і насиченого тембру. У "Грі води" (*Jeux d'eau*) темброві ефекти імітують шум води за допомогою блискучих арпеджіо та легких трелей, що нагадують іскріння водяних крапель на сонці. У "Альбораді Грасіозі" (*Alborada del Gracioso*) використання яскравого, дзвінкого тембру у верхньому регістрі створює ефект іспанської гітари, підкреслюючи національний колорит твору.

Для відтворення тембрових особливостей Равеля виконавцям слід експериментувати з використанням правої педалі, комбінуючи її з лівою педаллю для досягнення специфічних тембрових барв.

3. *Артикуляція: пластичність та виразність.* Артикуляція у творах Равеля слугує важливим засобом формування характеру музичних образів. Композитор широко використовує різні типи артикуляції - від легкого *staccato* до плавного *legato*, що дозволяє йому створювати різноманітні звукові ефекти. У "Відображеннях" (*Miroirs*), зокрема у "Кораблі вдалині" (*Une barque*

sur l'océan), legato використовується для створення плавності та безперервного руху, що нагадує морські хвилі. У "Вальсі" (La Valse) артикуляційні зміни додають енергії та імпульсу, підкреслюючи танцювальний характер твору, а також передають атмосферу витонченого, але тривожного свята.

Щоб досягти виразної артикуляції, піаніст повинен ретельно працювати над технікою гри, враховуючи кожну фразу та деталь, які Равель часто вказує у своїх нотних текстах.

4. *Поєднання динаміки, тембру та артикуляції.* Майстерне поєднання динаміки, тембру та артикуляції дозволяє виконавцеві створювати складні художні образи, що є характерними для музики Равеля. Наприклад: у "Ондіні" (Ondine) з "Нічного Гаспара" поєднання ніжного legato, блискучого тембру та плавних динамічних хвиль створює ілюзію загадкової русалки, що грається з водою. У "Долині дзвонів" (La Vallée des cloches) з "Відображень" використання м'якої динаміки та багатої педалізації імітує дзвін дзвонів, створюючи відчуття глибокого спокою та медитації. Така увага до деталей вимагає від виконавця глибокого розуміння не лише технічних, але й емоційних аспектів музики.

Роль динаміки, тембру та артикуляції у фортепіанних творах Моріса Равеля є надзвичайно важливою для створення виразних художніх образів. Композитор використовує ці засоби як фарби на палітрі, що дозволяють піаністу досягти багатства звучання, емоційної глибини та образної насиченості. Для досягнення автентичної інтерпретації творів Равеля виконавцям необхідно приділяти особливу увагу опануванню цих музичних елементів, що робить його музику настільки чарівною та неповторною.

5. *Художній символізм через темброві контрасти.* Моріс Равель часто використовує темброві контрасти для створення художніх символів та передачі глибокого змісту музичних образів. Це дозволяє виконавцеві побудувати багатогранні сцени та атмосферу, що змінюється протягом твору.

У "Шибенику" (Le Gibet) з циклу "Нічний Гаспар" використання монотонного, глухого тембру у середньому регістрі передає відчуття тягучого жаху та приреченості. Піаніст має уникати різких змін у звучанні, щоб зберегти атмосферу статичності та напруги. Водночас у "Острів радості" (L'Isle Joyeuse) темброві контрасти допомагають створити ефект святкової феєрії. Яскравий верхній регістр і блискуче звучання арпеджіо відтворюють ілюзію бурхливих хвиль та сяючого сонця. Для досягнення ефекту тембрових контрастів виконавцям слід детально працювати з педалізацією та балансом між регістрами, експериментуючи з положенням рук на клавіатурі для досягнення різних кольорових відтінків.

6. *Звукова палітра та імпресіоністичний підхід* Равель, як і його сучасники-імпресіоністи, прагнув передати тонкі відтінки звуків та настроїв через гру зі звуковою палітрою. Він часто черпає натхнення з природи, створюючи вражаючі звукові образи. "Гра води" (Jeux d'eau) є прекрасним прикладом використання різних динамічних відтінків та тембрових фарб для імітації руху води. Тонкі зміни динаміки та легке legato допомагають створити відчуття течії та блиску, наче струмок, що переливається під сонячним промінням. У "Долині дзвонів" (La Vallée des cloches) звучання нагадує дзвін дзвонів різного розміру та висоти, що ніби відлунюють у просторі. Тут велике значення мають не лише динамічні зміни, але й темброва різноманітність, яку можна досягти за допомогою зміни сили натиску клавіш і використання педалі. Щоб передати імпресіоністичні образи, виконавцям слід прагнути досягти максимальної прозорості звучання, працюючи над рівновагою між гнучкою артикуляцією та багатою педалізацією.

7. *Артикуляційна виразність: від staccato до legato.* Артикуляція у творах Равеля є засобом передання різних характерів і настроїв. Композитор часто використовує контрасти між плавними та уривчастими артикуляціями для створення динаміки всередині музичної фрази. Наприклад, у "Альбораді

Грасіозі" артикуляція staccato надає звучанню іспанської грайливості, тоді як у "Кораблі вдалині" (Une barque sur l'océan) використання legato створює ефект плавного гойдання на хвилях. У "Нічному Гаспарі" зміна артикуляції допомагає передати різні настрої кожного з трьох творів. Наприклад, staccato в "Скарбо" (Scarbo) створює відчуття невловимого руху та неспокою. Виконавці повинні детально працювати над артикуляційними нюансами, використовуючи різні вправи для розвитку пластичності пальців і чутливості до різних типів звучання.

8. *Динаміка як спосіб створення простору та перспективи.* Равель часто використовує динамічні зміни для створення ефекту віддаленості або близькості звуку, що додає музиці глибину та просторовість. У "Долині дзвонів" поступове затихання звуку створює ілюзію віддалення дзвонів, наче вони відлунюють у даліні. Такий прийом допомагає виконавцям досягти відчуття просторової перспективи. У "Вальсі" використання градацій динаміки допомагає створити ефект наростання танцювальної феєрії, що наближається та віддаляється, ніби у вихорі. Піаністам варто експериментувати з динамічними градаціями, працюючи над створенням ефекту "звучання в перспективі", що особливо актуально для творів, де важливо передати відчуття глибини та об'єму.

9. *Психологічні та емоційні ефекти засобами динаміки та тембру.* Равель використовує динаміку та тембр для створення емоційної напруги та розслаблення, що допомагає формувати психологічний портрет музичних образів. У "Шибенику" статична динаміка підкреслює відчуття приреченості, тоді як у "Острів радості" наростання динаміки відображає емоційний підйом і радість. У "Ондіні" зміна тембру та динаміки допомагає передати таємничий і грайливий характер водяної істоти, створюючи відчуття невловимості та магії. Виконавці повинні звертати увагу на психологічний контекст кожного твору, намагаючись передати через динаміку та тембр приховані емоції та настрої, що лежать у його основі.

Фортепіанна творчість Моріса Равеля є чудовою школою майстерності для піаністів, адже вона вимагає тонкої роботи з динамікою, тембром та артикуляцією. Кожен твір Равеля — це унікальний світ звукових образів, що потребує глибокого розуміння та індивідуального підходу. Виконавцю важливо не лише досконало опанувати технічні аспекти, але й проникнути в сутність художнього змісту музики, створюючи власну інтерпретацію, яка відобразатиме глибину та багатогранність творчості цього видатного композитора.

Таке опрацювання динаміки, тембру та артикуляції є важливим для того, щоб розкрити багатогранний образний світ музики Равеля, зробити його живим і сучасним для слухача, передаючи неповторну красу та емоційність кожної ноти.

Безумовно, виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної тематики. Існують ще численні напрямки, які потребують подальшого вивчення та поглибленого аналізу. Наприклад, можна звернути увагу на вплив музичних традицій інших культур, зокрема іспанської, на розвиток стилю Равеля, який проявляється в його численних творах. Також цікавою є проблема взаємозв'язку фортепіанної техніки Равеля з іншими видами музичної діяльності композитора, зокрема оркестровкою, де його підхід до тембрових фарб також є унікальним і надзвичайно цікавим для подальшого дослідження.

Крім того, більш детальне вивчення сучасних інтерпретацій його фортепіанних творів, аналіз впливу сучасних виконавців на сприйняття музики Равеля, дозволить глибше зрозуміти еволюцію виконавської традиції в його творчості. Також необхідно звернути увагу на взаємодію музичних інтерпретацій з різними художніми напрямками того часу, такими як живопис чи література, що можуть допомогти розширити контекст музичних творів Равеля.

Таким чином, перспектива подальших досліджень відкривається у багатьох напрямках, що дозволить глибше зрозуміти складність і багатогранність фортепіанної спадщини Моріса Равеля, а також розширити існуючі знання про його роль у розвитку музичної культури ХХ століття.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

У другому розділі роботи було досліджено художньо-виконавські аспекти інтерпретації фортепіанних творів Моріса Равеля, зокрема аналіз технічних особливостей та ролі динаміки, тембру й артикуляції у створенні художнього образу. Твори Равеля представляють собою вражаючий виклик для піаніста, оскільки вони поєднують складну техніку виконання з глибоким емоційним змістом, що вимагає високої майстерності та чутливості.

Аналіз технічних аспектів показав, що творчість Равеля є однією з найбільш складних у фортепіанному репертуарі ХХ століття, що ставить перед виконавцем завдання не тільки точно відтворити складні ритмічні і темброві структури, але й передати багатогранність емоційних відтінків, властивих кожному твору. Виконавські виклики, які з'являються в музиці Равеля, вимагають високої технічної підготовки та гнучкості в інтерпретації, де кожна деталь відіграє важливу роль у загальному звучанні.

Динаміка, тембр і артикуляція виступають основними інструментами для досягнення повної виразності в музиці Равеля. У його творах динамічні варіації та темброві зміни слугують для створення складних звукових образів, в яких теми та мотиви набувають нового значення через специфічне використання звукової палітри. Артикуляція, в свою чергу, дозволяє точніше передавати характер кожної музичної фрази, підкреслюючи її емоційну насиченість та драматургію.

Загалом, творчість Равеля не лише ставить перед виконавцями численні технічні виклики, а й дає можливість для глибокого вираження емоційної глибини музики. Інтерпретація його фортепіанних творів вимагає від музиканта не лише технічної майстерності, але й вміння відчувати та передати те емоційне і художнє повідомлення, яке закладено композитором у кожній ноті.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження фортепіанної творчості Моріса Равеля було детально розглянуто стильові особливості його музики та художньо-виконавські аспекти інтерпретації. Равель є одним із найвпливовіших композиторів ХХ століття, чия музика не лише виразила інноваційні тенденції того часу, а й значною мірою вплинула на розвиток музичної культури в цілому. Його творчість відображає спробу поєднати традиційні класичні форми з новими стильовими пошуками, що поєднують імпресіоністичні елементи та риси неокласицизму.

У першому розділі роботи було розглянуто значення творчості Моріса Равеля в контексті музичної культури ХХ століття, а також виокремлено основні стильові риси його творчості. Музика Равеля поєднує впливи імпресіонізму з елементами неокласицизму, що дозволяє йому створювати багатопланові, емоційно насичені твори, які одночасно мають глибоке коріння в класичній традиції, але відкривають нові горизонти для музичного вираження. Його вміння поєднувати технічні новаторства з емоційною виразністю визначає його унікальність серед інших композиторів цього періоду.

У другому розділі роботи акцентовано увагу на художньо-виконавських аспектах інтерпретації фортепіанних творів Равеля. Проаналізовано технічні особливості його музики, що ставлять виконавцям численні виклики, зокрема в плані складних ритмічних структур, тембрових ефектів та вимог до віртуозності виконання. Були досліджені технічні й емоційні складові його творчості, що дозволяють відтворити різноманітні звукові образи та передати глибокий емоційний зміст. Динаміка, тембр і артикуляція у фортепіанних творах Равеля є основними засобами виразності, що допомагають передати тонкі настрої та створити багатопланові звукові текстури.

Загалом, дослідження показало, що творчість Моріса Равеля є яскравим прикладом синтезу традиційної музики з інноваційними експериментами, що виявляються у техніці виконання та художньому оформленні. Виконання його творів вимагає від піаністів високої майстерності, здатності передати емоційний зміст та складність технічних аспектів, що є основою для повного розкриття музичних образів Равеля.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної тематики. Перспектива подальших досліджень фортепіанної творчості Моріса Равеля полягає в глибшому вивченні впливу різних культурних традицій на його стиль, зокрема іспанської музики, а також у дослідженні взаємозв'язку фортепіанної техніки з оркестровою. Цікавою є також тема сучасних інтерпретацій його творів, що дозволить краще зрозуміти еволюцію виконавської традиції. Окреме значення має вивчення взаємодії музики Равеля з іншими видами мистецтва, що розширить контекст і дозволить глибше пізнати його художній світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Власенко І. М. (2002). Фортепіанний стиль М. Равеля: композиторський текст і виконавська інтерпретація: Автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Київ. 16 с.
2. Горюхіна Н. (1985). Нариси з питань музичного стилю та форми Київ : Музична Україна. 111 с.
3. Грибиненко Ю. (2005). Сонатність як властивість композиторської поетики: до проблеми авторського стилю в другій половині ХХ століття. Київське музикознавство «Культурологія та мистецтвознавство». Київ, Вип. 18. С. 68–79.
4. Дегтярьова Т. (2002). Мовні засоби вираження імпресіонізму в художньому тексті Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. 24 с.
5. Деспотулі А. Гра води: модальність у фортепіанних творах К. Дебюссі та М. Равеля <<http://kogni.narod.ru/despotuli.htm>
6. Жайворонок Н.Б.(2006). Музичне виконавство як феномен музичної культури: Автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 16 с.
7. Жаркова В. (2012). Авторське слово в творчості М. Равеля. Науковий вісник НМАУ: збірник наукових праць. Київ: НМАУ, 2003. Вип. 27. С. 173–182.
8. Жаркова В. (2012). Моріс Равель – «композитор-денді» (про правомірність постановки питання). Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Збірник наукових праць ХНУМ ім. І.П. Котляревського. Харків: С.А.М, 2012. Вип. 35. С. 259–269.

9. Жаркова В.(2006). Про сенс загадок у творчій спадщині Моріса Равеля. Науковий вісник НМАУ: збірник наукових праць. Київ: НМАУ. Вип. 59. С. 111–119.
10. Жаркова В.Б. (2009). Прогулянки в музичному світі Моріса Равеля (у пошуках сенсу послання Мастера). Київ: Автограф. 528 с.
11. Жаркова В.Б. (2009). Творчість Моріса Равеля: музичні тексти та комунікативний контекст: дис. ... доктора мистецтвознавства: 17.00.03. Київ. 419 с.
12. Жукова Н. А. (2003). Інтерпретація як компонент музичної творчості: естетичний аспект: Дис. кандидата філософських наук: 09.00.08 естетика. Київ : Київський національний університет ім. Т. Шевченка. 192 с.
13. Катрич О. Т. (2000). Індивідуальний стиль музиканта-виконавця (теоретичні та естетичні аспекти): Автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Національна музична академія України ім. П.І.Чайковського. Київ. 17 с
14. Кашкадамова Н. Б. (1998). Мистецтво викладання на клавішно-струнних інструментах. Тернопіль : Астон. 300 с.
15. Клименко В.(1998). Фортепіанний концерт G-dur М. Равеля: правило гри – «гра з правилом»? Київське музикознавство: збірник наукових праць. Київ: КВМУ ім. Р.М. Глієра. Т. 1. С. 227–239.
16. Коханик И. К (2004). Про проблему сенсу у формуванні стилю. Науковий вісник НМАУ імені Чайковського «Музичний стиль: теорія, історія, сучасність». Київ. Вип. 38. С. 67–80.
17. Кузнецов Ю. (2004). “Естетична революція” імпресіонізму. Іноземні мови в навчальних закладах. № 1. С. 154–160.
18. Костюк О. Г. (1986). Про теорію музичного сприйняття, музичне сприйняття як предмет дослідження. Київ : Наукова думка. 128 с.

19. Левчук Л.(1997). Західноєвропейська естетика ХХ століття. Київ : Либідь. 221 с.
20. Літературознавчий словник-довідник (2007), 2-ге видання (доповнене). Київ: Видавничий центр „Академія”. 78 с.
21. Марушко А. (2014). Явище міжавторського діалогу в оркестровій творчості М. Равеля. Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. Вип. 32. С. 295–305.
22. Марушко А. (2017). Світ музичної гри Моріса Равеля. Музичне мистецтво і культура. Одеса: Астропринт. Вип. 22. С.157–167.
23. Марушко А.(2014). «Оркестрові діалоги» Моріса Равеля як інтертекстуальний феномен. Київське музикознавство. Вип. 50. С. 205–214.
24. Марушко А.(2016). Тема дитинства у творчості Моріса Равеля: музичнотекстологічний аспект. Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. Вип.38-39. С.177–188.
25. Масол Л. (2001). Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. Мистецтво та освіта. № 1. С. 2-5.
26. Москаленко В. (1998). До визначення поняття «Музичне мислення» Українське музикознавство. Вип. 28. Музична україністика в контексті світової культури: Науково-методичн. зб. Київ : НМАУ. С. 48–53.
27. Москаленко В. Г. (1994). Творчий аспект музичної інтерпретації. Київ, 157 с.
28. Назаренко І. (2011). Шляхи формування виконавської майстерності майбутнього вчителя-музиканта. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка», № 6. С. 132–138.
29. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства (1981) : зб. ст. / ред. та упоряд. А. Корженівський. Київ : Музична Україна, 116 с.
30. Самойленко О. І. (2003). Діалог як музично-культурологічний феномен: методологічні аспекти сучасного музикознавства: Автореф. дис.

доктора мистецтвознавства: 17.00.03 Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Київ, 37 с.

31. Фрасинюк А. Б. (2021). Гра як діалогічний феномен у творчості Моріса Равеля. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 Музичне мистецтво. Одеська національна музична академія ім. А.В. Нежданової. 24 с.

32. Щолокова О. П. (2007). Методика викладання світової художньої культури: Підручник. – Київ: Видавництво НПУ імені М. Драгоманова. – 194 с.

33. Юцевич Ю.(2009). Музика : словник-довідник ; вид. 2-ге, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга ; Богдан. 352 с.

34. Яник Е. А. (2009) Словник музичних термінів. АСТ Донецьк: Агата, 320 с.

35. Яструбецька Г. (2006). Експресіонізм – імпресіонізм: стильова опозиція чи дифузія? Слово і час. № 2. С. 39–45.